

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 340.132

ІНТЕРНЕТ У ПОШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

І. Когутич, Н. Максимішин***

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: kogutich@meta.ua*

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: nmaksimishin@ukr.net*

У статті розглянуто питання щодо можливостей використання Інтернету в розслідуванні кримінальних правопорушень, означено окремі аспекти його застосування в доказуванні, проаналізовано сутність пошукової діяльності слідчого в цій інформаційній сфері. Зокрема зазначено, що в сучасних умовах і науковці, і практики все частіше звертають увагу на можливість використання у кримінальному провадженні можливостей мережі Інтернет. Сьогодні Інтернет, ставши за суттю всесвітньою телекомунікаційною мережею, створює суттєві потенційні можливості органам правопорядку щодо виявлення й розслідування чималої кількості видів кримінальних правопорушень. Однак унаслідок невизначеності правового статусу Інтернету відбувається швидка його криміналізація.

Використовуючи досягнення науково-технічного прогресу, інтенсифікуючи діяльність й підвищуючи рівень своєї організованості, правопорушники розширюють інформаційний простір навколо себе, закономірно формуючи комплекс зв'язків, доступних для аналізу з використанням сучасних науково-технічних методів і засобів. Своєю чергою вітчизняні органи правопорядку також можуть і повинні адекватно враховувати ці процеси і використати їх у сенсі розроблення шляхів застосування відповідних інтернетних джерел інформації щодо суб'єктів усіх рівнів злочинності, передусім, організованої, а також з іноземним елементом.

Назагал, головні завдання використання Інтернету у розслідуванні кримінальних правопорушень – це пошук необхідної криміналістично значущої інформації із його мережі, її аналіз, накопичення і подальше опрацювання й застосування у виявленні й розслідуванні протиправних діянь, у тім числі у їх доказуванні.

Виправдано виокремити такі напрями використання відомостей з мережі Інтернет під час досудового розслідування: по-перше, як джерело оперативної інформації; по-друге, як інформаційний канал і для оперативного зв'язку з громадськістю (населенням), і як засіб впливу на неї в інтересах виявлення, розслідування й запобігання кримінальних правопорушень; по-третє, як засіб впливу на тих, хто вчинив ці правопорушення з тим, щоб спонукати їх до самовикриття або у формі явки до органу правопорядку, або у формі вчинення помилкових дій, що сприятимуть їх затриманню.

Так чи інакше, використання глобальної мережі Інтернет може сприяти змінам у досудовому розслідуванні, суттєво підвищивши його ефективність. Для забезпечення достовірності отримуваної з цієї мережі інформації, необхідно удосконалювати процесуальні форми її формування, перевірки й оцінки, з урахуванням можливостей її випадкового або цілеспрямованого спотворення.

Ключові слова: Інтернет, кримінальне провадження, слідчий, пошукова діяльність.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2021.73.150>

© Когутич І., Максимішин Н., 2021

Постановка проблеми. У сучасних умовах і науковці, і практики все частіше звертають увагу на можливість використання у кримінальному провадженні можливостей, чи б пак ресурсів, мережі Інтернет. Це можна пояснити тим, що, по-перше, сучасні засоби прийняття й передавання інформації, до переліку яких належить Інтернет, продукуючи повідомлення, тексти, фото- і відеозображення тощо, формують своєрідну віртуальну дійсність, віддзеркалюючи специфічну картину реального життя. По-друге, глобальна мережа Інтернет, як носій масово використовуваної інформації, стала потужним інструментом психологічного і морально-правового впливу [7, с. 89; 5, с. 180]. А сприяє цьому, як відомо, надзвичайна доступність обсяжних інтернетних інформаційних ресурсів та максимальне розширення у цьому просторі соціальних контактів.

Питанням дослідження Інтернету в криміналістиці присвячені роботи Б. В. Андрєєва щодо розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації, П. Д. Біленчука відносно комп'ютерної злочинності, В. Б. Вехова стосовно методики розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації, В. В. Крилова щодо інформаційних комп'ютерних злочинів, В. О. Мещерякова про правовий та криміналістичний аналіз злочинів у сфері комп'ютерної інформації, О. І Усова стосовно судово-експертних досліджень комп'ютерних засобів, Д. М. Цехана щодо використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності, І. Ф. Харабєрюша про шляхи використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчинюються у сфері нових інформаційних технологій, В. І. Федотова стосовно виявлення й розслідування комп'ютерних злочинів та ін.

Однак питанню щодо того, як мережа Інтернет може і повинна бути використана у пошуковій діяльності слідчого у кримінальному провадженні, на сьогодні не приділено належної уваги.

Відтак, **метою статті** є дослідження мережі Інтернет у діяльності слідчого, констатація початкових основ розвитку та функціонування цього засобу – явища, окреслення уявлень щодо його можливостей з диференціацією на позивні аспекти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ переживає період глобалізації у всіх сферах суспільного життя. У цьому процесі важливу роль відіграє Інтернет. Сьогодні чи не кожен, хто володіє цілком скромними матеріальними можливостями, може протягом декількох хвилин обмінятися новинами з мешканцем будь-якого материка, подивитися телевізійне шоу з будь-якого міста за допомогою супутникового зв'язку, «піти» в музей, а також відвідати бібліотеку за допомогою Інтернету. Інтернет стає одним із головних чинників глобалізації. Розширення доступу до засобів одержання та передавання інформації відбувається стрімкими темпами, що призводить до суттєвого збільшення можливостей різнорівневої й різноаспектної комунікації планетарного рівня.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій зі середини ХХ століття призвів до формування нової глобальної системи комунікацій – Інтернет. Створена в умовах військово-ідеологічного протистояння, як закрита та спеціалізована комунікаційна мережа, яка об'єднувала комп'ютерні центри міністерства оборони США і низки академічних організацій, назагал, була призначена для вузької мети – вивчення можливостей підтримки зв'язку в разі ядерного нападу і допомоги дослідникам в обміні науковою інформацією. Проте 1969 року завдяки цій мережі стало можливим блискавично обмінюватися інформацією між Гарвардським і Південно-каліфорнійським університетом, а в 1972 році було створено електронну пошту. Згодом в 1980-х роках Інтернет перетворився у вільну та відкриту міжнародну мережу, яка поступово охопила більшість країн. Її використання набуває

масового характеру після винаходу англійським інженером Т. Бернерс-Лі 1990 року способу передавання інформації від мережі до мережі (World Wide Web). Тоді у світі було лише 160 тисяч комп'ютерів і близько 800 різних комп'ютерних мереж.

Стан розвитку мережі Інтернет у середині 90-х років характеризувався тим, що доступ до неї мали менше 1 % населення Землі, а в цей час воно налічувало вже майже шість мільярдів. У 1999 році кількість користувачів Інтернету зросло до 200 млн, а в 2003 році – до 580 млн жителів планети. За даними Internet World Stats, у 2005 році ця кількість зросла до 1 млрд користувачів, а в 2012, за даними Вікіпедії, кількість користувачів Інтернету налічувала близько 2,4 млрд, що становило більше ніж 34 % від населення планети.

Сьогодні Інтернет, ставши за суттю всесвітньою телекомунікаційною мережею, утвореною шляхом об'єднання понад 10 500 телекомунікаційних мереж різних типів [4, с. 146–147; 11], створює суттєві потенційні можливості органам правопорядку щодо виявлення й розслідування чималої кількості видів кримінальних правопорушень.

Однак унаслідок невизначеності правового статусу Інтернету [1 с. 152–162; 9] та динамічного процесу його наповнення найрізноманітнішою інформацією, як і здебільшого відсутності налагоджених механізмів державного регулювання цього нового як для юриспруденції феномена, відбувається швидка його криміналізація. Реально Інтернет як цілісне явище не перебуває під контролем і відповідальністю жодної конкретної фізичної або юридичної особи та навіть окремої держави. Тут практично майже відсутні дієві форми контролю за інформаційними потоками, що своєю чергою відкриває необмежені можливості для доступу до них. Відтак, вони все масштабніше використовуються в кримінальній діяльності.

З іншого боку, сучасному злочинному середовищу притаманні організованість, мобільність і динамічність. Організованість у цій сфері обумовлена інтенсивністю обміну управлінської інформації, яку майже неможливо приховати. Мобільність стала можливою унаслідок розвитку засобів транспорту й телекомунікацій. Їх використання дає змогу більш менш «креативному» правопорушнику суттєво інтенсифікувати свою діяльність, переміщуючись у просторі й обмінюючись у цьому русі відповідною інформацією зі зацікавленими сторонами. Динамічність значною мірою зумовлена двома попередніми чинниками і диференціє порівняно чисельні зміни характеру, структури, тактики дій як злочинного середовища, так і окремих його членів.

Використовуючи досягнення науково-технічного прогресу, інтенсифікуючи діяльність й підвищуючи рівень своєї організованості, правопорушники неunikно розширюють інформаційний простір навколо себе, закономірно формуючи комплекс причинно-наслідкових зв'язків, доступних для аналізу з використанням сучасних науково-технічних методів і засобів.

Водночас органи правопорядку також можуть і повинні адекватно враховувати ці процеси і використати їх у сенсі розроблення шляхів застосування відповідних інтернетних джерел інформації щодо суб'єктів усіх рівнів злочинності, передусім організованої, а також з іноземним елементом.

Назагал, головні завдання використання Інтернету у розслідуванні кримінальних правопорушень – це пошук необхідної криміналістично значущої інформації з його мережі, її аналіз, накопичення і подальше опрацювання й застосування у виявленні й розслідуванні протиправних діянь, у тім числі в їх доказуванні.

У літературі виокремлені позитивні аспекти застосування Інтернету у правоохоронній діяльності. Зокрема, це те, що пошук інформації, документів і будь-яких

відомостей, необхідних для забезпечення професійної діяльності, може відбуватися з диференціацією слідчого за часом, місцем, мовою тощо; реальним є пошук орієнтуючої інформації щодо фізичних і юридичних осіб, їх кола знайомих, клієнтів; загалом реальним є контроль за професійною діяльністю фізичної та юридичної особи за допомогою мережі Інтернет у межах кримінального провадження; має місце постійне функціонування форумів, чатів, ICQ, які дають змогу мільйонам людей спілкуватися, ділитися інформацією про себе й оточуючих (безкоштовне, швидке джерело обміну будь-якими відомостями, що є доступними для слідчого); є можливість віртуального відвідування за допомогою спеціальних програм ділянок, приміщень, вулиць тощо (наприклад, відтворення в пам'яті свідка злочинної події за допомогою Google Maps, Yandex-карт тощо); колегам, суспільству та ЗМІ можна демонструвати результати діяльності відповідного структурного підрозділу правоохоронного органу на його офіційному сайті тощо; може слугувати засобом проведення нарад, навчальних занять, семінарів у форматі відеоконференцій/вебінарів з великою кількістю учасників; реально ефективним є доступ до різноманітної літератури на спеціалізованих сайтах найбільших бібліотек світу, якими може скористатися будь-який слідчий у будь-якому місці й у будь-який час; доступним є використання програм, що забезпечують зв'язок та інші можливості у віртуальному світі (програмне забезпечення, електронний зв'язок, Google документи, Google диск, календарі тощо). Кожна програма вирішує певне коло завдань; відбувається підвищення рівня освітніх знань слідчого за допомогою спеціальних програм та вдосконалення вже набутих навичок тощо; дієвим є постійний доступ до всіх новин (як широкої, так і вузької тематики), крім цього, і до новин минулих років, що не є менш важливим у розслідуванні злочинів минулих років; є безпроблемним користування послугами телефонного зв'язку через Інтернет [3; 8; 10].

Стосовно ж криміналістичного аспекту, то все різноманіття інформації, що циркулює в Інтернеті, на сьогодні переважно розмежовують за двома основними групами: а) інформація, що відображає відповідні складові механізми кримінального правопорушення (злочину), яка назагал може виступати доказами у кримінальному провадженні; б) інформація, за допомогою якої слідчий, дізнавач можуть орієнтуватися у подіях, фактах, явищах, які у відповідних аспектах пов'язані як із розслідуваним кримінальним правопорушенням, так і з процесом розслідування. Хоча, як на нас, наведені завдання використання глобальної мережі Інтернет виправдано розглядати дещо розширеніше.

Відштовхуючись від особливостей цієї мережі доречно виокремити такі напрями її використання під час досудового розслідування: по-перше, як джерело оперативної інформації; по-друге, як інформаційний канал і для оперативного зв'язку із громадськістю (населенням), і як засіб впливу на неї в інтересах виявлення, розслідування й запобігання кримінальних правопорушень; по-третє, як засіб впливу на тих, хто вчинив ці правопорушення з тим, щоб спонукати їх до самовикриття або у формі явки до органу правопорядку, або у формі вчинення помилкових дій, що сприятимуть їх затриманню.

Розглядати Інтернет важливим для розслідування інформаційним каналом виправдано, передусім, унаслідок двобічності характеру інформаційних процесів, що реалізуються власне його мережею. З одного боку, як вже було констатовано, Інтернет – це засіб масової інформації, з іншого – засіб комунікації, що реалізує обмін усвідомленими повідомленнями у так званій знаковій формі. Ця властивість Інтернету дає змогу органам досудового розслідування й оперативним підрозділам

здійснювати масований інформаційний вплив на населення з метою виявлення й розслідування кримінальних правопорушень. Успіх цього впливу обумовлений низкою чинників. Перший із них – задоволення психічних потреб від одержання бажаної для конкретних користувачів інформації із мережі Інтернет у відповідний часовий момент. Виконання цього завдання можливе за умови адресування аудиторії своєчасної, переконливої і «вражаючої» інформації. Зазвичай така інформація завжди привертає увагу населення.

Другий важливий чинник успіху інформаційного впливу мережею Інтернет – це її першість у відповідних повідомленнях про факти, людей, події, ситуації тощо, щодо яких соціальна установка може бути більш-менш чітко і керовано сформульована та зафіксована. Власне тому, хто першим про щось повідомив, значно простіше й успішніше за інших комунікаторів здійснити інформаційний вплив на відповідну аудиторію, адже саме він задовольняє існуючий запит на всебічно бажану інформацію. А той, хто у цьому запізнився, змушений хіба що змінювати, але аж ніяк не формувати відповідну соціальну установку. Більше того, навіть це зробити не так вже й безпроблемно: раніше створена установка стає структурним елементом особистості, від якого людина назагал не схильна відмовлятися. Виникає своєрідна інерція збереження в психіці відповідно раніше створеного утворення [12, с. 136–137].

Своєчасне розповсюдження інформації про кримінальне правопорушення (злочин) і діяльність органів досудового розслідування, співробітників оперативних підрозділів стосовно його виявлення (розкриття) дає змогу запобігти небажаним чуткам і домислам, створити, як вже було згадано, сприятливу громадську думку щодо дій співробітників відповідних підрозділів органів правопорядку тощо. Це особливо важливо, коли кримінальне правопорушення набуло суттєвого суспільного резонансу. Зрозуміло, що ініціатива в цьому повинна виходити безпосередньо від органів досудового розслідування.

Специфіка мережного простору створює умови для використання нових форм залучення громадськості до співпраці зі слідством. Одним із найпростіших способів одержання інформації від громадян про мережний простір може бути створення спеціалізованих сайтів із реєстрації відомостей, що становлять оперативний інтерес.

Назагал відомо, що більшість первинної оперативно-розшукової інформації щодо вчинення мережних так званих комп'ютерних кримінальних правопорушень, надходить до органів правопорядку від тих, хто був безпосередньою жертвою від цих діянь [6]. На спеціалізованих сайтах виокремлюються сторінки, де можна за бажанням заповнити форму повідомлення про вчинені чи такі, що готуються кримінальні правопорушення, про ймовірних правопорушників, їхні злочинні зв'язки тощо (офіційні сайти МВС, СБУ, Офісу Генерального прокурора України).

Передавання відомостей про протиправну діяльність може бути здійснено зі збереженням анонімності заявника. Хоча, як відомо, анонімні повідомлення про кримінальні правопорушення не можуть бути так званим законним приводом для відкриття кримінального провадження, проте за наявності в них відомостей про вчинення кримінального правопорушення або ж підготовку до такого, ця інформація все ж буде спонукою для відповідних заходів щодо її перевірки.

Пошукову діяльність слідчого в Інтернеті виправдано розглядати, як пошуково-розшуковий аспект його роботи, що скерований передусім на одержання орієнтуючої й розшукової інформації. Можливість цього пошуку обумовлена наявністю низки об'єктів, зокрема: 1) сайтів банківських структур, соціальних мереж, інтернет-магазинів, інтернет-аукціонів і т. д., що своєю чергою пов'язана з непоодинокими

спробами злочинних посягань та (або) наявністю умов для їх вчинення у цій сфері; 2) сайти, через які поширюється соціально-небезпечна інформація, здійснюються домовленості на реалізацію заборонених у вільному обігу предметів (об'єктів), відбувається пропаганда кримінального способу життя тощо; 3) відкриття й закриття форумів користувачів Інтернету, які становлять оперативний інтерес тощо.

Для отримання інформації може бути використаний пошук за інформаційними ресурсами Інтернет із застосуванням різноманітних пошукових систем, в основі яких взято продуктивні алгоритми виявлення інформації за заданими реквізитами.

Скажімо, за інформацією сервісу Statcounter популярність пошукової системи Google становить 92,2 %; Bing – 2,27 %; Yahoo! – 1,5 %; Baidu – 1,45 %; Yandex – 0,68 %; DuckDuckGo – 0,59 %.

Google за 23 роки існування виріс з невеликого проекту цифрової бібліотеки у велику міжнародну корпорацію. Крім пошуковика, Google пропонує низку сервісів для приватних осіб і компаній.

Bing була розроблена в компанії Microsoft в 2009 році. З того часу вона за замовчуванням вшита в пристрої на ОС Microsoft. Пошуковик широко відомий в США і Канаді (популярність в Північній Америці – 5,5 %, в Європі – 3,5 %).

Особливості цих пошукових систем: мінімалістичний дизайн; можливість налаштувати кількість результатів видачі на сторінці; можливість цензури результатів пошуку; зручне автозаповнення; функція візуального пошуку; щоденна зміна дизайну пошуковика тощо.

Yahoo! – пошукова система – довгожитель. Існує з 1994 року. Сервіс досяг піку популярності в 2000-му, коли зумів охопити 36,7 % ринку. З 2009 року пошуковик припинив своє існування як самостійна одиниця. Компанію купила корпорація Microsoft, і всі пошукові запити Yahoo! тепер виконуються в системі Bing. Однак інтернет-портал Yahoo! все ще користується популярністю (зокрема, завдяки поштовому сервісу).

Baidu – китайська пошукова система, популярна в країнах Азії. Почесне місце в світовому рейтингу їй забезпечило багатомільйонне населення піднебесної (92 % користувачів з Китаю). Примітно те, що громадяни Китаю не можуть користуватися сервісами Google через обмеження, які запровадила влада держави. Систему блокади названо «Золотий щит».

Розробники докладають зусилля для виведення пошуковика на міжнародний ринок, але популярності системи поза межами країн Азії перешкоджає мовний бар'єр і специфіка розширень Baidu, які антивіруси сприймають як загрозу. Для жителів Китаю Baidu залишається поза конкуренцією, оскільки компанія, крім пошуковика, пропонує набір сервісів, як Google (в тому числі антивірус і внутрішню енциклопедію – успішний конкурент китайської версії Вікіпедії).

Щодо рейтингу пошукових систем в Україні, то виправдано зазначити наступне. Популярність пошукових систем в Україні виявилася тісно пов'язана з її політикою. У 2017 році указом президента України № 133/2017 на території держави було заборонено функціонування російських інтернет-сервісів (передусім, пошукових систем – Yandex і Mail.ru).

Симпатії українських користувачів пошукових систем у мережі Інтернет в 2021 році майже аналогічні світовим: Google – 93,03 %; Yandex – 3,98 %; Bing – 0,98 %; DuckDuckGo – 0,62 %; Yahoo! – 0,32 %. До речі, блокада Yandex пішла Google на користь: у 2016 році його частка на ринку становила 77 %. У той рік Yandex утримував 18 % ринку. Mail.ru посідав третє місце – 4 %. Показово й те, що популярність пошуковика mail.ru в Україні була обумовлена не стільки зручністю

сервісу, скільки агресивною політикою: mail.ru-панель і пошук за замовчуванням ставилися на персональний комп'ютер користувачів як доповнення до завантаженого софту, і видалити їх було майже неможливо.

Після 2017 року популярність російських пошукових систем різко впала. Найвідданіші «адвокати» бренду продовжують їх використовувати, минаючи блокування за допомогою VPN.

Серед винятково українських пошукових систем виправдано назвати: «Мета» – повнотекстовий пошук за серверами України і закордонним українським серверам, з урахуванням морфології української, російської та англійської мов. Фінансові і комп'ютерні новини, погода, маркетингові дослідження українського Інтернету; «Шукалка» – українська пошукова система, унікальний у своєму роді проект, оскільки вона є першою в світі соціально орієнтованою пошуковою системою, яка 30 % свого прибутку передає у дитячі будинки України; «Bigmir» – український інформаційний портал, каталог українських сайтів, пошук, новини, спорт, суспільство, пошта, радіо. Пошук виконується через Google або через Yandex; «I.ua» – портал інформації, довідок та розваг. Поштова система, дошка оголошень, каталог інтернет-магазинів, карти міст, фотоальбоми, відео та інше; «Online.ua» – каталог українських ресурсів; «TopPING» – каталог українських ресурсів з рейтингом сайтів та пошуковою системою (з великим арсеналом відомостей, дозволяє шукати за фразами тощо); «UAport» – портал має потужні пошукові можливості у текстах документів в мережі Інтернет, архівах української преси, українських новинах; «Uaportal» – обсяжний багаторівневий каталог українських ресурсів (тематична та регіональна класифікація), швидкий пошук за ключовими словами; «Ukr.net» – український пошуковий портал; українська пошукова система «search.com.ua» – масштабована система збору інформації зі сторінок українських сайтів, піддоменів зони.UA та.UKP. Потрібно вводити короткий текст запиту, а search.com.ua показує результати на кількох сотнях чи десятках сторінок за такими критеріями, як релевантність – максимально точна відповідність сторінки пошуковому запиту; оцінка сайту та оцінка кожної сторінки; дата додавання сторінки в систему; кількість зовнішніх посилань на відповідну сторінку. Остання умова для ранжування – кількість переходів.

Повертаючись до нашого предмета зазначимо, що відомості про осіб, які перебувають або потенційно потребують розшуку, можуть бути одержані також у відкритому доступі на їх особистих (приватних) сторінках у соціальних мережах (на кшталт: Twitter, Facebook, Instagram, YouTube тощо) або ж у персональних блогах. Окрім цього, через пошукові сервери може бути проведено пошук відомостей про спеціальні прийоми, якими могли скористатися правопорушники під час вчинення складних у технологічному аспекті дій (наприклад, про способи перекодування кредитної картки тощо).

Для збирання інформації розшукового характеру може бути використано формалізований аналітичний метод дослідження змісту документів для виявлення й вимірювання характеристик соціальний явищ, які знайшли своє відображення в цих документах (так званий контент – аналіз). Головними об'єктами цього аналізу можуть бути мережеві інформаційні ресурси і тексти в місцях інтенсивного спілкування осіб, які становлять відповідний оперативний інтерес (соціальні мережі, блоги, форуми тощо).

Контент-аналіз допомагає забезпечити: а) виявлення відомостей про кримінальні правопорушення, які знайшли відображення в текстах аналізованих повідомлень; б) відшукання ознак наявності в текстах інформації, що може стосуватися

розслідуваної події або осіб у певний спосіб причетних до неї, або ж яким щось відомо про це; в) одержання інформації щодо планування певних подій, що вимагає оперативного-розшукового реагування.

Зіставлення й узагальнення одержаних у цей спосіб матеріалів сприятиме встановленню низки інших важливих обставин, зокрема: чиї інтереси відображені на сайті; чи є зв'язок із власниками сайту та організованими злочинними угрупованнями тощо?

Так чи інакше, в Інтернеті є умови для відшукування орієнтуючої й розшукової інформації під час вивчення повідомлень у різних мережах спілкування, де в громадян є можливість ділитися своєю обізнаністю про відповідні події, факти, людей тощо без безпосереднього звертання до органів правопорядку. У цих місцях може відбуватися пошукове опитування осіб, яким відома інформація, що становить правовий інтерес. Тут, назагал, перевага повинна надаватися легендованій формі опитування, за умов якої слідчий або за його дорученням співробітник оперативного підрозділу може не розкривати свої справжні наміри й професійну належність. Ця форма опитування не суперечить чинному законодавству, оскільки назагал передбачена абз. 6, п. 4, Розділу II. Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (Наказ МВС № 575 від 07.07.2017 р.).

Особливого змісту у мережі Інтернет набуває такий пошуково-розшуковий захід, як «ототожнення особи». Він полягає у зіставленні одержаних із оперативних джерел відомостей про особу дотичного до правопорушення фігуранта, з інформацією про нього ж, як суб'єкта інтернетної активності.

Назагал, захід «ототожнення особи» проводиться негласно або із застосуванням заходів конспірації і здійснюється: безпосередньо візуально (наприклад, перебування в місцях масового скупчення людей, негласне патрулювання в місці можливої появи та ін.); за відео чи аудіозаписом; за відповідними зображеннями зовнішності (фотографії, фоторобот, намальованим художником-криміналістом портретом тощо).

Кожен із вищеперелічених способів має як свої переваги, так і недоліки. За безпосереднього візуального контакту ототожнююча особа може мати недостатньо часу для розгляду особи; за зображенням – унеможливується впізнавання за голосом особи, інтонацією, заїканням (за наявності); за умов ототожнення за аудіозаписом – неможливо впізнати за манерою поведінки, ходом, не використовуються яскраво виражені індивідуальні прикмети – кульгання, нервові тики, шрами, татування та ін. Традиційне ототожнення особи проводиться як у звичайних умовах (за місцем службової діяльності, в побутовій обстановці, на об'єктах злочинних посягань), так і в штучно створюваних ситуаціях.

Відтак, в Інтернеті до специфічних форм ототожнення особи виправдано рекомендувати у застосування впізнавання за: а) фотографіями чи відеозаписом, що викладені на персональних сторінках вже згадуваних різновидах соціальних мереж; б) за вказаними там само автобіографічними відомостями; в) за використовуваними псевдонімами (так званими ніками); г) адресами електронної пошти, номерами ICQ, IP-адресами тощо. Також можна враховувати й інші, дещо складніші ідентифікаційні ознаки, як для прикладу: стилістичні особливості текстових повідомлень; згадування відомостей, що підтверджують обізнаність «актора – агента відповідної соціальної мережі» [5, с. 180] про факти чи обставини, що

можуть бути відомими лише особі, яка причетна до правопорушення чи злочинно про нього обізнана.

Суттєва тактична своєрідність притаманна ситуації, коли слідчий у відповідний спосіб встановлює конкретну причетну до кримінального правопорушення особу як і факт її місцезнаходження у державі її громадянства, з якої її не може бути екстрадовано. Це особливо характерно для злочинів міжнародного характеру, коли основна частина злочинної групи або все угруповання перебуває за кордоном, на території держави свого громадянства, наприклад, у разі вчинення комп'ютерних злочинів, контрабанди наркотиків тощо. У цьому випадку може бути проведено тактичну операцію «Виманювання» [2, с. 241].

Висновок. Використання глобальної мережі Інтернет може сприяти змінам у досудовому розслідуванні, суттєво підвищивши його ефективність. Для забезпечення достовірності отримуваної з цієї мережі інформації, необхідно удосконалювати процесуальні форми її формування, перевірки й оцінки, з урахуванням можливостей її випадкового або цілеспрямованого спотворення.

Список використаних джерел

1. Баранов О. Інтернет і право: об'єкт і предмет регулювання. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право* : зб. наук. праць. 2011. № 4 (12). С. 155–162. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/issue/view/7407>.
2. Веденєєв Д. В. Підпілля легендоване. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2011. Т. 8 : Па–Прик. 520 с.
3. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій : монографія / І. Ф. Хараберюш, В. Я. Мацюк, В. А. Некрасов, О. І. Хараберюш. Київ : КНТ, 2007. 196 с.
4. Горбатюк Т. В. Роль мережі Інтернет у розвитку глобалізованого суспільства. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2013. Вип. 5. С. 146–149. URL: https://www.google.com.ua/search?q1wm4Nt&ved=0ahUKEwJS_4OG-r7zAhVji8MKNa-TQAo0Q4dUDC AY&oq &scient=gws-wiz.
5. Дянько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. Вип. 2. С. 179–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_2_25.
6. Дзюндзюк В. Б., Дзюндзюк Б. В. Поява і розвиток кіберзлочинності. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_3.
7. Дурманенко О. О. Віртуальний простір комунікаційних мереж Інтернету як елемент конструювання соціальної реальності. *Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Соціальна філософія та філософія історії*. 11. 2013. С. 89–94. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/1234789/6500/1/16.pdf.pdf>.
8. Комп'ютерна злочинність : навч. посіб. / П. Д. Біленчук, Б. В. Романюк, В. С. Цимбалюк. Київ : Атіка, 2002. 240 с.
9. Павленко Б. О., Бондаренко М. О. Нормативно-правові основи функціонування світової мережі Інтернет. *Правові горизонти = Legal horizons*. 2018. URL: <http://www.doi.org/10.21472/legalhorizons.2018.i12.p7>.
10. Панасюк А. О. Мережа Інтернет у діяльності слідчого. *Jurnalul juridic national : teorie si practica*. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/57.pdf>.
11. Список країн за кількістю користувачів Інтернету. URL: <http://ua.wikipedia>.

12. Ящик О. Б. Зміцнення глобальної культури кібербезпеки в мережі Інтернет. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Сер. 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. С. 136–140. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/kosn/article/view/24>.

References

1. Baranov, O. (2011). Internet i pravo: objekt i predmet rehuliuвання [Internet and Law: object and subject of regulation]. *Herald of the National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*. *Politology. Sociology. Law*, 4 (12), 155–162. Retrieved from <http://visnyk-psp.kpi.ua/issue/view/7407>.
2. Viedenieiev, D. V. (2011). Pidpillia lehendovane. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t., 8: Pa–Pryk*. Institute of History of Ukraine. Kyiv: Nauk. Dumka.
3. Kharaberiush, I. F., Matsiuk, V. Ya., Nekrasov, V. A., Kharaberiush, O. I. (2007). Vykorystannia operatyvno-tekhnichnykh zasobiv u protydii zlochnam, scho vchyniautjsia u sferi novykh informatsijnykh tekhnolohij. Monohrafiia. Kyiv: KNT.
4. Gorbatiuk, T. V. (2013). Rolj merezhi Internet u rozvytku hlobalizovanoho suspiljstva [The role of the Internet in the development of the globalized society]. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, 5, 146–149. Retrieved from https://www.google.com.ua/search?q1wm4Nt&ved=0ahUKE wjS_4OG-r7zAhVji8MKHaTQAo0Q4dU DC AY-&oq &scient=gws-wiz.
5. Danko, Yu. A. (2012). Sotsialjni merezhi iak forma suchasnoi komunikatsii: pliusy i minusy. *Suchasne suspiljstvo: politychni nauky, sotsiolozhichni nauky, kuljurolozhichni nauky*, 2, 179–184. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_2_25.
6. Dziundziuk V. B., Dziundziuk B. V. (2013). Poiava i rozvytok kiberzlochnosti [The Emergence and Development of Cybercrime]. *State formation*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_3.
7. Durmanenko, O. O. (2013). Virtualjnyj prostir komunikatsijnykh merezh Internetu iak element konstruiuvannia sotsialnoi realnosti [Virtual Space of the Internet Communicating Networks as an Element of the Social Reality Construction]. *Naukovyj visnyk Skhidnoievrop. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. Sotsialjna filosofii ta filosofii istorii*, 11, 89–94. Retrieved from <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/1234789/6500/1/16.pdf.pdf>.
8. Bilenchuk, P. D., Romaniuk, B. V., Tymbaliuk, V. S. (2002). Kompjuterna zlochnnistj: navch. posib. Kyiv: Atika.
9. Pavlenko, B. O., Bondarenko, M. O. (2018). Normatyvno-pravovi osnovy funktsionuvannia svitovoi merezhi Internet [The legal basis for the existence of the global Internet network]. *Legal horizons*. Retrieved from <http://www.doi.org/10.21472/legalhorizons.2018.i12.p7>.
10. Panasiuk, A. O. (2014). Merezha Internet u diialnosti slidchoho. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. Retrieved from <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/57.pdf>.
11. Spysok krain za kiljkistiu korystuvachiv Internetu. Retrieved from <http://ua.wikipedia>.
12. Yashchuk, O. B. (2019). Zmitsnennia hlobaljnoi kuljтуры kiberbezpeky v merezhi Internet [Strengthening the global culture of cyber security on the Internet]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Ser. 2. Kompjuterno-oriientovani systemy navchannia*, 136–140. Retrieved from <https://sj.npu.edu.ua/index.php/kosn/article/view/24>.

THE INTERNET IN THE SEARCH ACTIVITIES OF THE INVESTIGATOR

I. Kohutych, N. Maksymyshyn***

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: kogutich@meta.ua*

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: nmaksimishin@ukr.net*

The article considers the possibility of using the Internet in the investigation of criminal offenses, identifies certain aspects of its use in evidence, as well as analyzes the essence of the investigator's search activities in the information field mentioned. In particular, it is noted that in modern conditions, both scholars and practitioners are increasingly paying attention to the possibility of using the possibilities of the Internet in the criminal proceedings. Nowadays, the Internet, which has become essentially a global telecommunications network, creates significant potential opportunities for law enforcement agencies to detect and investigate a large number of types of criminal offenses. However, due to the uncertainty of the legal status of the Internet, it is rapidly being criminalized.

Using the achievements of scientific and technological progress, intensifying activities and increasing the level of their organization, offenders expand the information space around them, naturally forming a set of connections available for analysis by using modern scientific and technical methods and tools. In turn, domestic law enforcement agencies can and should also adequately take into account such processes and use them in terms of developing ways to use appropriate Internet sources of information on subjects of all levels of crime, especially organized, as well as with a foreign element.

In general, the main objectives of using the Internet in the investigation of criminal offenses is to find the necessary forensic information from its network, its analysis, accumulation and further processing and application in the detection and investigation of illegal acts, including their proof.

It is justified to single out the following areas of use of information from the Internet during the pre-trial investigation: first, as a source of operational information; second, as an information channel both for operative communication with the public, and as a means of influencing it in the interests of detection, investigation and prevention of criminal offenses; third, as a means of influencing those who have committed such offenses in order to encourage them to expose themselves either in the form of appearing before a law enforcement agency or in the form of committing erroneous actions that will facilitate their detention.

One way or another, the use of the World Wide Web can contribute to changes in the pre-trial investigation, significantly increasing its effectiveness. To ensure the reliability of the information received from this network, it is necessary to improve the procedural forms of its formation, verification and evaluation, taking into account the possibility of its accidental or deliberate distortion.

Keywords: Internet, criminal proceedings, investigator, search activity.

*Стаття: надійшла до редакції 20.10.2021
прийнята до друку 16.11.2021*